

Вікторія Литовченко,

голов. бібліотекар ЦНБ Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Систематизація медичної літератури у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. М. Каразіна за таблицями ББК

У публікації висвітлюється історія систематизації медичної літератури у бібліотеці Харківського університету. Означені зміни та доповнення до розділів і підрозділів ББК «Р Охорона здоров'я. Медичні науки», яка є базовою таблицею для індексування і організації бібліотечних каталогів даної галузі.

К л ю ч о в і с л о в а: Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, медична література, систематичний каталог, бібліотечні класифікації.

The publication is devoted to the history of systematic medical literature in the library of the Kharkov University. Marked changes and additions to subsections BБК «Р Healthcare. Medical science», that is the base table for indexing and organization of library catalogs in the area.

К e y w o r d s: Central Scientific Library of Kharkiv National University VN Karazin, medical literature, systematic catalog, library classification.

Безсистемна інформація не дає можливості використовувати її в повному обсязі, визначати якість, об'єктивність, повноту окремого наукового знання. Саме це слід враховувати при організації систематичного бібліотечного каталогу, який впорядковує наявну інформацію в систему знань певних галузей за допомогою бібліотечно-бібліографічної класифікації.

На момент відкриття Імператорського Харківського університету значущість медичної освіти була настільки великою, що одним з чотирьох відкритих відділень вишу було відділення лікарських та медичних наук, яке налічувало 6 кафедр. У 1835 р., згідно з новим статутом, структура університету змінилася, додалося ще 3 факультети, а медичний факультет складався вже з 10 кафедр [12, с. 3].

Засновник університету В. Н. Каразін вважав, що створення бібліотеки є найважливішим завданням для забезпечення навчального процесу. Спочатку університетська бібліотека поповнювалася в основному за рахунок пожертвувань. І все ж таки у 1824 р. фонд бібліотеки налічував 16270 примірників, більшість літератури була іноземними мовами [1, с. 23]. Тому вже в той час гостро постало питання про системати-

зацію літератури та створення систематичного каталогу. Укладачем першого друкованого систематичного каталогу бібліотеки став ректор і, за сумісництвом, бібліотекар В. Я. Джунковський. У цьому каталозі було представлено 7 розділів, серед яких свою рубрику мала і література з медицини.

У 1902 р., після відкриття нової будівлі бібліотеки і значного збільшення бібліотечного фонду, керівництво університету прийняло рішення про реорганізацію і рекаталогізацію документів. К. І. Рубинський, вивчивши досвід роботи провідних бібліотек світу, розробив новий проект розміщення фонду по 29 відділах. Література з медицини була систематизована за такими розділами: Анатомія; Патологія і терапія; Хвороби носові, горлові, вушні, очні і зубні; Судова медицина і гігієна; Фармакологія; Ветеринарія; Твори з медицини змішаного характеру [11, с. 34].

У 1920 р. в країні проводилася реорганізація системи освіти, в результаті якої медичний факультет був виокремлений з університету. Його об'єднали з Медичним жіночим інститутом і утворили Харківський медичний інститут [14, с. 223]. Наприкінці 20-х у Харкові вирішили заснувати Українську державну

медичну бібліотеку. Університетська книгозбірня була змушена віддати частину своєї багатой колекції медичної літератури до фондів новоствореної установи [12, с. 104]. У середині 70-х рр. через переповненість книгосховища відбулася передача наступної частини фонду.

В останні десятиліття в Харківському університеті з'явилися нові факультети і спеціальності. Так, у 1991 р. на біологічному факультеті відкрилася спеціальність «фундаментальна медицина», а наступного року був організований факультет фундаментальної медицини [13, с. 675]. У 1999 р. на філософському факультеті створюється кафедра валеології. З урахуванням цих змін проводилося подальше комплектування фонду університетської бібліотеки медичною літературою. Було значно збільшено обсяг навчальної літератури з медичних наук, активізувалася передплата на періодичні видання.

Дуже важлива точна і кваліфікована систематизація літератури з такої складної і різнопланової науки, як медицина. У 1936 р. під керівництвом Н. Я. Фрідьєвої в бібліотеці було розпочато роботу зі створення систематичного каталогу на основі Міжнародної десятикової класифікації. Ця схема розрахована на масові бібліотеки і не зовсім влаштовувала наукові бібліотеки. Вона неповністю відображала всі галузі і розділи науки, не задовольняла постійно зростаючих запитів читачів. У 60-х роках провідні фахівці ДБЛ, ДПБ, Бібліотеки АН СРСР і Всесоюзної книжкової палати розробляють нову систему класифікації для наукових бібліотек. В її основу було покладено буквено-цифровий принцип поділу всіх наук.

У 1967–1970 рр. систематизаторами Центральної наукової бібліотеки Харківського університету була виконана величезна робота. Фахівці під керівництвом В. К. Мазманьянц повністю перевели весь систематичний каталог – 2142 шухлядки – на Бібліотечно-бібліографічну класифікацію (ББК) [15, с. 167]. Паралельно створювався і Алфавітно-предметний покажчик. Для проведення цієї роботи штат відділу обробки документів збільшили на 8 чоловік. Над розділом медичних наук, що становив 21 шухлядка, спочатку працювала систематизатор В. В. Желнова, з 1979-го – Є. І. Прохорська, а з 1990-х рр. – С. О. Єрмакова.

Схема ББК Вип. 13 «Р Охорона здоров'я. Медичні науки», відповідно до основних напрямів розвитку медицини, відображала такі групи розділів: науки, що вивчають організацію охорони здоров'я, гігієнічні та епідеміологічні дисципліни; загальні патологічні процеси в організмі і матеріал про окремі патогенні організми; науки про застосування лікарських засобів і вплив токсичних речовин; науки про діагностику та терапію загалом; дисципліни, що вивчають захворювання окремих систем і органів ор-

ганізму; прикладні медичні науки [2]. Протягом декількох десятиліть література з медицини систематизувалася по даній таблиці ББК з урахуванням низки змін і доповнень [6; 7; 8; 9; 10].

Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. відбулися значні зміни в медичній науці і практиці. В цей час виникають нові напрями в медицині, використовуються новітні технології в діагностиці, терапії, профілактиці, реабілітації. Значних успіхів було досягнуто в медичній генетиці, трансплантології, клітинній терапії, фармакології. Тому для якісного та швидкого пошуку інформації, точності систематизації постала необхідність привести у відповідність зміст таблиць до сучасного стану медичної науки. Новий випуск Бібліотечно-бібліографічної класифікації містить велику кількість змін, доповнень, введена нова термінологія, нове розмежування розділів [3]. Це видання є основним документом для редагування розділу каталогу «Р Охорона здоров'я. Медичні науки».

Зазнала структурних змін ціла низка розділів, введені нові поняття: «страхова медицина», «приватна медицина», «сімейна медицина», «телемедицина». Включено хвороби, що виникли та були досліджені в останні десятиліття. У зв'язку з появою нових дисциплін з'явилися нові підрозділи «Медицина катастроф», «Медична екологія», «Молекулярна патологія», «Медична генетика», «Медична біофізика і біохімія», «Медична вірусологія», «Неонатологія».

Нові методи дослідження хворих, симптоми патологічних станів, нові методи лікування хвороб відображені в розділах «Р34 Загальна діагностика», «Р35 Загальна терапія», «Р45 Хірургія».

Нові розділи «Р27 Медична імунологія. Імунопатологія» і «Р31 Алергічні та імунні хвороби» збирають літературу з вивчення клітинних та молекулярних імунних реакцій при патології організму, алергічних реакцій, імунодефіцитних станів, алергічних та імунних хвороб. Розділ «Р32 Спадкові хвороби» об'єднує літературу з окремих генних та хромосомних хвороб. В останні роки в таблиці ББК було виокремлено новий розділ «Р37 Анестезіологія і реаніматологія», де дуже докладно представлені підрозділи, що відображають засоби і методи анестезії, методи реанімації та інтенсивної терапії, профілактики термінальних станів, питання постреанімаційної патології. Література про системні ураження сполучної тканини відображена у розділі «Р55 Ревматологія». Введена докладна класифікація ревматичних хвороб. Розділ «Р70 Медична сексологія» тепер складається з двох підрозділів, які збирають літературу з фізіології статевого життя і сексopatології. Загальні роботи, в яких досліджуються особливості хвороб людей похилого віку відображаються у розділі «Р74 Геріатрія». У розділі «Р78 Хрономедицина» концент-

руються видання, які вивчають проблеми, пов'язані з впливом біоритмів людини на діагностику, перебіг та терапію хвороб. Прикладні галузі медицини поповнені розділами про морську та підводну медицину, арктичну медицину та тропічну медицину.

В АПП було внесено понад 500 нових понять і близько 200 змін, що значно піднесло ефективність пошуку медичної літератури за допомогою систематичного каталогу.

З 2004 р. читачі нашої бібліотеки мають змогу користуватися електронним каталогом за допомогою програмного забезпечення *Liber-Media* та здійснювати тематичний пошук за предметними рубриками. У 2012 р. в Центральній науковій бібліотеці впроваджено сучасну автоматизовану систему *Absotheque Unicode*. Формулювання предметних рубрик і підрубрик з медичних наук ґрунтується на термінології таблиць ББК, що забезпечує об'єктивність і однаковість з біологічними термінами і термінами міждисциплінарних галузей.

Уже упродовж багатьох років каталогізаторами ЦНБ вдосконалюється мова інформаційно-пошукової системи каталогу і підвищується рівень інформаційної культури читача [4; 5]. Ведеться постійна робота щодо редагування і удосконалення тематичного пошуку в ЕК. На цьому важливо наголосити, адже наш каталог є частиною світового інформаційного простору, до якого мають доступ не тільки читачі нашої бібліотеки, а й віддалені користувачі.

Список використаних джерел

1. *Березюк Н. М.* Библиотека Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина за 200 лет (1805–2005) / Н. М. Березюк, И. Г. Левченко, Р. П. Чигринова. – Х. : ЧП Тимченко А. Н., 2006. – 337 с.
2. Библиотечно-библиографическая классификация. Вып. 13. Р. Здравоохранение. Медицинские науки. Таблицы для научных библиотек / ГБЛ, ГПБ, БАН, Всесоюз. кн. палата; сост. : М. В. Васильева, Т. А. Лукьянова. – М. : Изд-во ГБЛ, 1962. – 380 с.
3. Библиотечно-библиографическая классификация. Средние таблицы. Вып. 3. 4/5 П/Р Сельское и лесное хозяйство. Сельскохозяйственные и лесохозяйственные науки. Здравоохранение. Медицинские науки / РГБ, РНБ, Е. В. Андреева и др. – М.: Либерея-Бибинформ, 2007. – 399 с.
4. *Бондаренко И. А.* Тематический поиск в электронном каталоге Центральной научной библиотеки Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина // Электронные ресурсы для науки и образования: материалы межвуз. науч.-практ. конф. (2007, Севастополь). – Севастополь : СевНТУ, 2007. – С. 64–71.
5. *Бондаренко И. А.* Читатель и поисковая навигация электронного каталога библиотеки // Инновации і менеджмент якості в діяльності бібліотек вищих навчальних закладів: до 90-ї річ. від дня засн. ун-ту : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (2010, Донецьк). – ДонНУЕТ, 2010. – С. 26–31.
6. Дополнения и исправления № 8 к Библиотечно-библиографической классификации. Таблицы для научных библиотек. Вып. 13. Р. Здравоохранение. Медицинские науки: инструктивно-методическое письмо №1 / ГБЛ, ГПБ, БАН, Всесоюз. кн. палата; ред. О. П. Тесленко. – М. : Изд-во ГБЛ, 1969. – 77 с.
7. Дополнения и исправления к Библиотечно-библиографической классификации. Таблицы для научных библиотек. Вып. 13. Р. Здравоохранение. Медицинские науки: инструктивно-методические рекомендации № 2 / ГБЛ, ГПБ, БАН, Всесоюз. кн. палата; сост. : Б. А. Гордина, Т. В. Дубинина, Ф. Г. Щербакова. – М. : Изд-во ГБЛ, 1976. – 71 с.
8. Дополнения и исправления к Библиотечно-библиографической классификации. Вып. 13. Р. Здравоохранение. Медицинские науки. Таблицы для научных библиотек : инструктивно-методические рекомендации. № 3 / ГБЛ, ГПБ, БАН, Всесоюз. кн. палата; сост. : Б. А. Гордина, Т. В. Дубинина, Л. М. Казакова. – М. : Изд-во ГБЛ, 1982. – 48 с.
9. Дополнения и исправления к Библиотечно-библиографической классификации. Вып. 13. Р. Здравоохранение. Медицинские науки. Таблицы для научных библиотек : инструктивно-методические рекомендации. № 4 / ГБЛ, ГПБ, БАН, Всесоюз. кн. Палата ; сост. : Т. В. Дубинина, А. Ц. Масевич. – М. : Изд-во ГБЛ, 1989. – 16 с.
10. Дополнения и исправления к Библиотечно-библиографической классификации. Вып. 13. Р. Здравоохранение. Медицинские науки. Таблицы для научных библиотек : инструктивно-методические рекомендации. № 5 / ГБЛ, ГПБ, БАН, Всесоюз. кн. Палата ; сост. : Т. В. Дубинина, А. Ц. Масевич. – М. : Изд-во ГБЛ, 1998. – 47 с.
11. *Мазманьянц В. К.* История Центральной научной библиотеки Харьковского университета (1805–1917 гг.) / В. К. Мазманьянц, Б. П. Зайцев, С. М. Куделко; ЦНБ ХГУ. – Х. : Изд-во ХГУ, 1992. – 67с.
12. Медицинский факультет Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905) / ХНУ им. В. Н. Каразина ; под ред. И. П. Скворцов, Д. И. Багаiley. – [Репринт. изд.]. – Х. : САГА, 2011. – 314 с.
13. Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років / В. С. Бакіров та ін. – Х. : Фоліо, 2004. – 750 с.
14. Харьковский государственный университет им. А. М. Горького за 150 лет (1805–1955). – Х. : Изд-во ХГУ, 1955. – 386 с.
15. Харьковский государственный университет им. А. М. Горького. Центральная научная библиотека: Отчеты за 1967–1969гг. – Х., 1968–1970. – [186] с. – [На правах рукописи].

3 (215) 2013

ISSN 1029-7200

БІБЛІОТЕЧНИЙ ВІСНИК

У НОМЕРІ

- **Центральна наукова бібліотека
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна:
минуле – сучасне – майбутнє**

Зміст

Центральна наукова бібліотека
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна: минуле – сучасне – майбутнє

- Журавльова І.* Бібліотеки вишів Харківського
зонального методичного об'єднання:
нова якість роботи 3
- Мошонько В.* Досліджуючи минуле,
творимо майбутнє 9
- Бабічева О.* Сучасне обслуговування користувачів
у бібліотеці вищого навчального закладу 13
- Власов П., Журавльова І.* Книга друкована і книга
електронна: розмова бібліотекаря
з книгарем 16
- Самохвалова О.* Впровадження
АБІС Absotheque Unicode
в університетській бібліотеці 22
- Литовченко В.* Систематизація медичної літератури
в Центральній науковій бібліотеці Харківського
національного університету імені В. Н. Каразіна
за таблицями ББК. 27
- Швалб М., Грамма В., Глибицька С.* Створення
бібліографічних посібників – основний напрям
діяльності Центральної наукової бібліотеки
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна 30
- Донець В.* Використання електронних баз даних
у сучасній бібліотеці вищого навчального закладу 36
- Малиновська В.* Культурно-просвітницька діяльність
Центральної наукової бібліотеки Харківського
національного університету імені В. Н. Каразіна 39
- Евтушенко А.* Некоторые источники формирования
книжного фонда библиотеки
Харьковского университета в 1920–1930 гг. 43
- Кононенко И.* Мария Сибилла Мериан и ее труды 47
- Репринцева В.* Т. В. Калинин и его собрание
рукописных копий исторических документов и книг 50
- Боброва М., Каплин А.* Судьба библиотечного собрания
профессора П. А. Безсонова 55
- Глибицкая С.* Незуученное наследие
Григория Чирикова. 59

Contents

Central Scientific Library
of V. N. Karazin Kharkiv National University:
History – Modern – Future

- Zhuravliova I.* Libraries of the institutions of higher
education of Kharkiv zonal methodical association:
new quality of work. 3
- Mokhonko V.* Research the past we create
the future 9
- Babicheva O.* Modern services for users in the library
of the institution of higher education 13
- Vlasov P., Zhuravliova I.* Printed book
and electronic book: dialogue between librarian
and bookseller 16
- Samokhvalova O.* Introduction
of ALIS Absotheque Unicode
for the university library. 22
- Lytovchenko V.* Systematization of medical literature
in the Central Scientific Library
of V. N. Karazin Kharkiv National University according
to the library bibliographic classification tables 27
- Shvalb M., Gramma V., Hlybyska S.* Creating
bibliographical manual –
the main ways of activities
of Central Scientific Library
of V. N. Karazin Kharkiv National University 30
- Donets V.* Electronic databases using
in a modern university library 36
- Malynovska V.* Cultural and educational activity
in Central Scientific Library of V. N. Karazin Kharkiv
National University 39
- Yevtushenko A.* About sources
of the formation of the book collection of Kharkov
University Library in 1920–1930 43
- Kononenko I.* Maria Sibylla Merian and her works 47
- Reprintseva V.* T. V. Kalinskyi and his collections of scribal
copies of historical documents and books. 50
- Bobrova M., Kaplin A.* The story of unique personal library
of professor P. A. Bezsonov 55
- Glibitskaia S.* The unstudied heritage
of Grigoryi Chirikov 59